

آسیب‌شناسی قیمت‌گذاری دستوری در صنعت لبنیات

۷۰ سال از صنعتی شدن تولید شیر و لبنیات در ایران می‌گذرد و سال‌هاست که تلاش‌ها و سرمایه‌های زیادی در راه صنعتی شدن این زنجیره حیاتی و نقش‌آفرین در سلامتی، اشتغال‌زایی و فقرزدایی صرف شده است. یکی از موضوعاتی که طی سال‌های اخیر همواره ذهن تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان محصولات لبنی را به خود معطوف کرده، موضوع قیمت‌گذاری این محصولات است.

براساس داده‌های مرکز آمار، آثار تورمی بخش پنیر، شیر و تخم مرغ دارای اثر ۰/۷۴ درصدی یعنی کمتر از یک درصد است؛ یعنی تقریباً صفر. این عدد به ما نشان می‌دهد، اگر بقیه پارامترهای موثر بر تورم را در یک ماه نسبت به ماه قبل ثابت نگه داریم و محصولات لبنی را به میزان ۱۰۰ درصد افزایش قیمت دهیم، نرخ تورم ماه نسبت به ماه قبل تنها ۰/۷۴ درصد افزایش خواهد یافت که این عدد تقریباً صفر خواهد بود. با این وجود، اساس نگرانی و استدلال در خصوص ورود فرآورده‌های لبنی به گروه کالایی یک و قیمت‌گذاری دستوری فاقد ادله کافی است. از سوی دیگر تخصیص ارز مرجع برای واردات نهاده‌های دامی در چنین شرایطی که کشور دچار کمبود منابع ارزی بوده فاقد توجه است. براساس گزارش انجمن صنایع فرآورده‌های لبنی ایران با عنوان «تحلیل سیاستی قیمت‌گذاری فرآورده‌های لبنی» اگر دولت در روند قیمت‌گذاری دخالت نکند، تولیدکننده می‌تواند براساس تولید، عرضه و تقاضا و فصول فراوانی، قیمت را با بازار تنظیم کند. در همین حال، می‌توان مشاهده کرد که از سال ۹۶ تا پایان سال ۹۸ میزان دستمزد کارگر بیش از ۷۰ درصد، قیمت بنزین ۳۰۰ درصد، قیمت دلار بیش از ۲۵۴ درصد، بهای برق مصرفی در صنعت تا سال ۹۶ بیش از ۲۳۸ درصد افزایش یافته که درصد کوچکی از هزینه سرشار تولید است؛ اما قیمت محصولات لبنی به‌طور میانگین از سال ۹۶ تا پایان سال گذشته ۹۹ درصد افزایش را نشان می‌دهد که با توجه به افزایش بیش از ۷۰ درصدی قیمت شیرخام در تاریخ یادشده می‌توان بیان کرد که محصول نهایی رقم ناچیزی حدود ۳۰ درصد در بخش فرآوری را نشان می‌دهد. اگر بخواهیم چهار محصول پر مصرف لبنی یعنی «پنیر پاستوریزه»، «شیر پاستوریزه»، «ماست پاستوریزه» و «کره» را با تورم مقایسه کنیم، متوجه می‌شویم که روندها شرایط مختلفی را نشان می‌دهد.

ادامه در صفحه ۲

کارخانه‌های لبنی نباشند خوراک

۸۰ میلیون نفر را چه کسی تامین می‌کند؟!

دبیر انجمن لبنی با بیان اینکه برای واردات کره در سال گذشته هیچ انحصاری وجود نداشته است، گفت: اگر کارخانجات لبنی نباشند چه کسی می‌خواهند خوراک ۸۰ میلیون نفر را تامین کند؟!

رضا باکری دبیر انجمن صنایع فرآورده‌های لبنی ایران در گفتگو با رادیو عنوان کرد: اتاق بازرگانی به عنوان پارلمان بخش خصوصی در طی دو سال گذشته بارها درخواست تک نرخی شدن ارز را داشته است اما مجلس و نمایندگان با مخالفت، ارز ۴۲۰۰ تومانی برای واردات سال‌های ۹۸ و ۹۹ در نظر گرفتند. طبعاً دولت نیز از این مصوبات مجلس پیروی می‌کند و اگر مجلس تک نرخی شدن ارز را در دستور کار خود قرار می‌داد دولت نیز آن را به اجرا در می‌آورد.

وی ادامه داد: سال گذشته ارز تخصیص یافته به کره توسط وزارت جهاد کشاورزی به جهت تنظیم قیمت چربی در بازار برای واردات ۴۵ هزار تن کره به کارخانجات لبنی اعلام شد و هیچ محدودیت و انحصاری برای دریافت آن توسط کارخانجات وجود نداشت. این موضوع از سمت خود وزارت به تمام کارخانجات لبنی اطلاع داده شد و هر کارخانه بسته به میزان توان مالی خود اقدام به واردات کره کرد.

این فعال بخش خصوصی تصریح کرد: بعد از گذشت ۴۰ سال از انقلاب اسلامی، الگوی رشد و توسعه اقتصادی برای مسئولان نامفهوم است. اگر شرکت‌های بزرگ لبنی وجود نداشته باشند خوراک ۸۰ میلیون جمعیت توسط چه کسی تامین می‌شود؟!

باکری ادامه داد: گاو‌داری‌های کشور ما امروزه به طور میانگین روزی ۲۰۰ تن شیر تولید می‌کنند، متناسب با این میزان تولید باید کارخانه‌هایی وجود داشته باشند که قدرت جذب این مقدار را داشته باشند.

شیر هموزنیزه، استرلیزه و پاستوریزه چه نوع شیرهایی هستند؟

یک کارشناس صنعت لبنیات فرآیند استرلیزاسیون، پاستوریزاسیون و هموزنیزاسیون شیر را تشریح کرد.

حسین چمنی در پاسخ به این سوال که چرا در گذشته در بطری‌های شیر خامه وجود داشت ولی در حال حاضر اینگونه نیست، گفت: در گذشته شیر بدون چربی، کم چرب و نیمه چرب تولید نمی‌شد و اکثر شیرها با چربی کامل یعنی همان حدود ۳ درصد تولید می‌شدند. از طرفی در دو دهه اخیر فناوری جدیدی به نام هموزنایزر وارد صنعت لبنیات شد. این سیستم مکانیکی مولکول‌های چربی را خرد کرده و با این عمل چربی به صورت همگن در تمام شیر پخش می‌شود.

وی اضافه کرد: قبلاً مولکول‌های بزرگ چربی شیر با کوچکترین حرارت به دلیل سبکی روی شیر جمع می‌شد و تصور بر این بود که شیر بسیار پرچرب است ولی آن چربی متراکم شده، چربی کل شیر بود. در حقیقت با تکنولوژی هموزن‌مولکول‌های خرد شده چربی در کل آن پخش می‌شود و مصرف‌کننده شیر را ابتدا تا انتها با یک میزان چربی مصرف می‌کند.

این کارشناس صنعت لبنیات اضافه کرد: هموزنیزه کردن در حقیقت همان خرد کردن مولکول‌های درشت چربی است. هموزنیزاسیون اقدام مکانیکی بوده و هیچ فعالیت شیمیایی در آن دخیل نیست.

چمنی همچنین به شیر استرلیزه، پاستوریزه نیز اشاره کرد و گفت: شیر پاستوریزه شیری است که به مدت ۱۵ ثانیه در دمای ۷۵ درجه سانتی‌گراد حرارت داده می‌شود. در این دما تمام میکروب‌های بیماری‌زای شناخته شده شیر از بین می‌رود. تنها ده درصد از میکروارگانیسم‌ها زنده شیر که عموماً سرما دوست هستند باقی می‌مانند. به همین دلیل شیر پاستوریزه پس از گذشت چند روز بسته به کیفیت شیر خام و بروندت یخچال دچار تغییر می‌شوند.

وی افزود: شیرهایی که به روش فرادما استرلی می‌شوند به مدت ۲ ثانیه در دمای ۱۴۵ درجه سانتی‌گراد حرارت داده شده و سپس در ظروف ۶ لایه بسته بندی و نگهداری می‌شوند. این نوع از شیرها به دلیل حرارت بالا حاوی هیچ گونه میکروارگانیسم زنده نیستند و با توجه به بسته بندی خاص به راحتی در خارج از یخچال به مدت شش ماه قابل نگهداری و مصرف هستند.

نماینده فائو در منطقه آسیا و اقیانوسیه تعیین شد

نماینده عالی جدید فائو در منطقه آسیا و اقیانوسیه در حکمی از سوی مدیرکل سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد تعیین شد. «چو دونکیو» مدیر کل فائو در حکمی «جونگ-جین کیم» را به عنوان دستیار مدیر کل و نماینده عالی این سازمان در منطقه آسیا و اقیانوسیه تعیین کرد.

جونگ-جین کیم، پیشتر و به مدت هفت سال به عنوان قائم‌مقام نماینده عالی فائو در منطقه آسیا و اقیانوسیه و مدیر برنامه همکاری‌های جنوب-جنوب و بخش تأمین منابع این سازمان در منطقه ایفای نقش می‌کرد. وی پیش از آنکه در سال ۲۰۱۳ به فائو بپیوندد، عهده‌دار سمت معاونت امور تجاری در وزارت غذا، کشاورزی، جنگل‌داری و شیلات کره جنوبی بود.

آسیب شناسی قیمت گذاری دستوری در صنعت لبنیات

۷۰ سال از صنعتی شدن تولید شیر و لبنیات در ایران می‌گذرد و سال‌هاست که تلاش‌ها و سرمایه‌های زیادی در راه صنعتی شدن این زنجیره حیاتی و نقش آفرین در سلامتی، اشتغال‌زایی و فقرزدایی صرف شده است. یکی از موضوعاتی که طی سال‌های اخیر همواره ذهن تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان محصولات لبنی را به خود معطوف کرده، موضوع قیمت‌گذاری این محصولات است.

براساس داده‌های مرکز آمار، آثار تورمی بخش پنیر، شیر و تخم مرغ دارای اثر ۰/۱۷۴ درصدی یعنی کمتر از یک درصد است؛ یعنی تقریباً صفر. این عدد به ما نشان می‌دهد، اگر بقیه پارامترهای مؤثر بر تورم را در یک ماه نسبت به ماه قبل ثابت نگه داریم و محصولات لبنی را به میزان ۱۰۰ درصد افزایش قیمت دهیم، نرخ تورم ماه نسبت به ماه قبل تنها ۰/۱۷۴ درصد افزایش خواهد یافت که این عدد تقریباً صفر خواهد بود. با این وجود، اساس نگرانی و استدلال در خصوص ورود فرآورده‌های لبنی به گروه کالایی یک و قیمت‌گذاری دستوری فاقد ادله کافی است. از سوی دیگر تخصیص ارز مرجع برای واردات نهاده‌های دامی در چنین شرایطی که کشور دچار کمبود منابع ارزی بوده فاقد توجه است. براساس گزارش انجمن صنایع فرآورده‌های لبنی ایران با عنوان «تحلیل سیاستی قیمت‌گذاری فرآورده‌های لبنی» اگر دولت در روند قیمت‌گذاری دخالت نکند، تولیدکننده می‌تواند براساس تولید، عرضه و تقاضا و فصول فراوانی، قیمت را با بازار تنظیم کند. در همین حال، می‌توان مشاهده کرد که از سال ۹۶ تا پایان سال ۹۸ میزان دستمزد کارگر بیش از ۷۰ درصد، قیمت بنزین ۳۰۰ درصد، قیمت دلار بیش از ۲۵۴ درصد، بهای برق مصرفی در صنعت تا سال ۹۶ بیش از ۲۳۸ درصد افزایش یافته که درصد کوچکی از هزینه سربرار تولید است؛ اما قیمت محصولات لبنی به‌طور میانگین از سال ۹۶ تا پایان سال گذشته ۹۹ درصد افزایش را نشان می‌دهد که با توجه به افزایش بیش از ۷۰ درصدی قیمت شیرخام در تاریخ یادشده می‌توان بیان کرد که محصول نهایی رقم ناچیزی حدود ۳۰ درصد در بخش فرآوری را نشان می‌دهد. اگر بخواهیم چهار محصول پر مصرف لبنی یعنی «پنیر پاستوریزه»، «شیر پاستوریزه»، «ماست پاستوریزه» و «کره» را با تورم مقایسه کنیم، متوجه می‌شویم که روندها شرایط مختلفی را نشان می‌دهد.

تبعات قیمت‌گذاری دستوری

پیامدها و تبعات منفی تعیین دستوری قیمت‌ها را می‌توان در سه حوزه تاثیر بر زنجیره مصرف‌کننده و دولت تقسیم‌بندی کرد. تاثیر بر عملکرد شرکت‌ها: براساس آمار سازمان بورس، حاشیه سود شرکت‌های لبنی حاضر در بورس تهران به حدود ۳ درصد در سال ۹۸ رسیده است. در عین حال، ۴۰ درصد معادل ۵۰ میلیون تن ظرفیت کارخانه‌های صنعتی و ۳۰ درصد معادل ۳ میلیون تن ظرفیت دامداری‌های خالی است. همچنین طی ۱۰ سال اخیر ۸۳۰ واحد صنعتی کوچک تعطیل شده یا به حالت نیمه‌تعطیل درآمده است. در سال ۹۸ قیمت فروش شیرخام بین ۱۰۰ تا ۳۰۰ تومان بالاتر از نرخ مصوب سازمان حمایت بوده است. تاثیر بر مصرف‌کننده: سرانه مصرف به پایین‌ترین میزان در دهه اخیر رسیده و در ۱۵ سال اخیر تبلیغات ترویج شیر متوقف شده است. همچنین سرمایه‌گذاری برای اصلاح نژاد دام برای بهبود کیفیت شیرها صورت گرفته است. تاثیر سیاست‌گذاری: در ۱۰ سال اخیر ۱۲ هزار نفر کارگر در صنعت لبنیات بیکار شده‌اند. ۹۰۰ میلیون دلار بابت ارز نهاده دامی واحدهای گاوداری شهری در یک سال گذشته از کشور خارج شده است. همچنین حدود ۲۰۰ میلیون دلار ارز بابت واردات کره در یک‌سال اخیر از کشور خارج شده است. این تاثیر درحالی است که ۸۰ هزار نفر ظرفیت اشتغال‌زایی خالی در این صنعت وجود دارد، سرانه مصرف لبنیات به‌طور مستمر کاهش یافته و قیمت شیرخام در دو سال گذشته دو برابر شده است. اما نگرانی دیگر سیاست‌گذاران در چند دهه گذشته از کنترل قیمتی فرآورده‌های لبنی نسبت افزایش قیمت با سرانه مصرف بوده است. به‌نظر می‌رسد، کاهش سرانه مصرف عمدتاً متأثر از روند کلی تورم است تا تورم در فرآورده‌های لبنی.

پیش‌بینی قیمت شیرخام

با توجه به قیمت‌های مطرح‌شده در ستاد تنظیم بازار و براساس برآورد قیمت تمام‌شده شیرخام در دامداری‌های کشور در سال ۹۹ به نظر می‌رسد، قیمت فروش شیرخام در دامداری به ازای هر کیلوگرم حدود ۳۲ هزار و ۵۰۰ ریال و مازاد چربی تا ۳/۲ درصد ۵۰۰ ریال تعیین شود. با این وصف برای برآورد اثر قیمتی حذف ارز مرجع می‌توان از سناریوی ذیل بهره گرفت. براساس محاسبه کارشناسان صنعت لبنی و با مفروض دانستن مصرف حدود ۲۸۰ گرم چربی و ۸۰ گرم کنتالنه سویا برای هر کیلوگرم شیرخام تولیدی و قیمت‌های جهانی فعلی نهاده‌های دامی و ارز نیماهی پیش‌بینی می‌شود با حذف ارز مرجع برای واردات نهاده‌های دامی حدود ۱۰ هزار ریال به قیمت شیرخام تولیدی افزوده خواهد شد. در سال ۸۹ با آغاز طرح یارانه‌ها و آزادسازی قیمت و قطع توزیع شیر یارانه‌ای در کنار قطع شیر مدرسه، سرانه مصرف، کاهش را به خود دید. افزایش نرخ تورم که باعث کاهش قدرت خرید خانوار می‌شود، باعث کاهش سرانه مصرف شده است؛ اما باید اذعان کرد که با توجه به تاثیر ۱/۷ درصدی قیمت لبنیات در نرخ تورم، عامل افزایش قیمت لبنیات، درصد کمی از کاهش سرانه مصرف را شامل می‌شود. با توجه به اینکه نرخ تورم نسبت مستقیمی با قدرت خرید و همچنین حذف برخی کالاها از سبد غذایی مردم دارد، به نظر می‌رسد، مهم‌ترین سطح مؤثر بر سرانه مصرف تورم کلی کشور در تمام کالاها باشد. دولت در تیر ۹۷ افزایش قیمت شیرخام را اعلام می‌کند که مورد توافق دامداران و کارخانه‌های لبنی قرار نمی‌گیرد، این اتفاق باعث افزایش قیمت محصولات در بازار می‌شود و باید یادآور شد که این رخداد در حد فاصله افزایش افسارگسیخته نرخ ارز در بازار بود که حتی باعث افزایش مواد مورد نیاز در بسته‌بندی می‌شود. در خرداد ۹۸ قیمت شیرخام مصوب ستاد تنظیم بازار و مورد توافق کارخانه‌ها و دامداری‌ها ۲۳۹۰ تومان تعیین می‌شود. در آبان ۹۸ با افزایش قیمت بنزین نرخ تورم روند افزایشی به خود می‌گیرد؛ اما صنعت لبنیات همچنان طبق داده‌های مرکز آمار تغییر قیمتی در محصولات ایجاد نمی‌کند. در آذر با تاثیر افزایش قیمت حمل و نقل تحت‌تاثیر افزایش قیمت بنزین، اقلام غیرمشمول در قیمت‌گذاری کمی افزایش را به خود دید. می‌توان با بررسی روند تاریخی تورم و قیمت لبنیات در بازار پیش‌بینی کرد که نرخ تورم در ماه‌های آینده با توجه به رکود بازار و افزایش نرخ ارز، صعودی شده، اما کاهش تقاضا بر اثر شرایط اقتصادی مردم بر اثر کرونا تقاضای این بخش را کاهش داده است.

سیاست‌های پیشنهادی		
اجزای سیاست	نگرانی‌ها (تبعات احتمالی)	سیاست کلان
آزادسازی واردات نهاده‌های دامی با ارز نیماهی	افزایش قیمت ناگهانی نهاده‌های دامی	عدم تخصیص ارز ۴۲۰۰ به نهاده دامی
ممنوعیت واردات نهاده‌های دامی توسط شرکت بازرگانی دولتی		
پذیرش نظارت اتحادیه گاوداران بر قیمت شیرخام		
راه‌اندازی بورس کالا ویژه شیرخام برای کشف قیمت شیرخام و نهاده‌های دامی توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی	افزایش قیمت ناگهانی شیرخام	
آزادسازی واردات نهاده‌های دامی با ارز نیماهی		خروج محصولات لبنی از گروه ۲ کالایی در سال ۹۹
خروج محصولات لبنی از گروه ۱ به گروه ۲ کالایی در سال ۹۹		
پذیرش نظارت انجمن لبنی بر قیمت محصولات لبنی	افزایش قیمت ناگهانی شیر، ماست و پنیر	خروج محصولات لبنی از گروه ۲ به گروه ۳ کالایی در سال ۱۴۰۰
عرضه شیر کم‌چرب، پنیر UF و ماست کم‌چرب با ۵ درصد حاشیه سود تا پایان سال ۹۹ با نظارت انجمن لبنی		
عرضه ۲ نوبت شیر مدرسه در هفته در سراسر کشور به‌صورت رایگان توسط صنعت لبنیات و دامداران		
عرضه شیر در مخازن شیر سردکن در فروشگاه‌های رفاه سراسر کشور به ۴۰ درصد زیر قیمت بازار توسط اتحادیه تعاونی تولیدکنندگان صنعتی فرآورده‌های لبنی سراسری	کاهش سرانه مصرف لبنیات	تخصیص بخشی از مابه‌التفاوت ۴۲۰۰ ریالی ارز ۴۲۰۰ و نیماهی نهاده دامی کره به سید کالایی دهک‌های محروم
عرضه ۳ نوبت شیر رایگان مدرسه در هفته در سراسر کشور توسط دولت از محل مابه‌التفاوت ارز نیماهی و ۴۲۰۰ توسط وزارت آموزش و پرورش از محل ماده ۴ قانون هدفمندی یارانه‌ها		
عرضه شیر کم‌چرب، پنیر UF و ماست کم‌چرب با قیمت ۲۵ درصد زیر قیمت بازار برای کمک به سید کالایی خانواده توسط وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی یا کمیته امداد امام خمینی (ره)		

تاثیر منفی بر سلامت مردم آنچه بسیار بیش از تورم و افزایش قیمت بر مصرف جامعه و سلامت مردم تاثیر گذاشته است اول؛ خروج آرام شیر از سفره‌خانوارها به دلیل توقف برنامه‌های ترویجی ملی، دولتی و خصوصی و از آن خطرناک‌تر حمله‌های رسمی و غیررسمی به محصولات لبنی است و دوم؛ خروج دولت از برنامه‌های حمایتی نظیر شیر مدرسه است. اما با اصلاحات لازم و با همکاری دولت و بخش خصوصی می‌توان برای هر دو عامل تمهیدات بسیار مؤثرتری اندیشید.

تاثیر قیمت لبنیات بر تورم

همواره یکی از دلایل دست‌اندرکاران برای کنترل بازار نگرانی از تاثیر افزایش قیمت بر تورم و ناراضی‌های مردم بوده است. به این منظور نگاهی دوباره به تاثیر افزایش قیمت لبنیات بر تورم سبب خرید خانواده در ایران می‌تواند مفید باشد. آنچه تغییرات قیمت یک کالا برای تصمیم‌گیر کلان ایجاد مشکل می‌کند، تاثیر این افزایش بر نرخ تورم خواهد بود و هر چه اقلام موردنظر بیشتر با زیست مردم در ارتباط باشد، این تغییر دشوارتر می‌شود؛ اما آنچه حائز اهمیت است، تاثیر هر یک از اقلام بر تورم کل کشور است.